

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Homilia V. in istud: Revertimini filii revertentes: & sanabo contritiones vestras. usque ad illud: Accingite vos ciliciis. Interprete Balthazare Corderio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

γραπταί γδ ὅτι ὑμῶν ἐδὲ καταγελθῆναι τὸν
λόγον ὃς εἶπεν· ἐπεὶ ὅτι ἀξίως κρινέτε ἑαυτοὺς,
ὡς ἐσπερόμεθα εἰς ὑμῶν. τὸτο ὃ σαφῶς εἰρη-
μύρον ἐν ταῖς πράξεσι τῶν δικαστῶν, δυνάμει
πολλὰ καὶ τῶν περὶ τῶν λέλεκται. καὶ
γὰρ περὶ τῶν μὴ λαλῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἀ-
γινόντα τῶν περὶ τῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,

A nuntiari verbum Dei: sed quoniam indignos
vos iudicatis, ecce convertimur ad gentes. Hoc
autem perspicue dictum in Actis Apostolo-
rum, virtute multis in locis & Prophetis in-
fundatum reperitur. Etenim principaliter
quidem Spiritus sanctus per Prophetas lo-
quitur iis qui de isto populo sunt: si quando
autem, postquam multa dixerat, non est au-
ditus, vaticinatur verbum Gentibus prædi-
catum iri. Id ipsum quoque in principio ho-
diernæ lectionis factum est, quando quidem
in præcedentibus dicitur Israëlitis istud:

Patrem me vocabitis, & a me non avertimini. Ierem. 3. 19

*Verum tamen sicut prævaricatur mulier in co-
habitante ei, sic prævaricata est in me domus
Israel, dicit Dominus. Et quando principaliter
hæc dicta sunt de Israel, & audiverunt
filii Israel: Quoniam iniuste egerunt in visis Ierem. 3. 21*

*suus, & obliti sunt Dei sancti sui. Deinceps
etiam Spiritus sanctus transfert sermonem
ad nos qui sumus ex Gentibus, & ait: Con-
vertimini filii reverterentes: & sanabo contri-
tiones vestras. Nos enim sumus repleti contri-
tione: quod unusquisque dicere pos-
set, et si modo emundatus sit, & a contri-
tione sanetur. Siquidem sumus & nos in-
fideles, insipientes, errantes, servientes cu-
piditatibus ac voluptatibus multis variis-
que, in malitia & invidia versantes, execra-
biles, invicem odientes. Quando autem be-
nignitas & humanitas apparuit Servatoris
nostri Dei, per lavacrum regenerationis ef-
fudit misericordiam suam super nos. Ceterum
& illud Apostolicum dictum, cuius se-
mel memini, magis elucidare conabor. Non
enim dixit: Quoniam eramus aliquando in-
sipientes, increduli: sed Paulus ipsemet ex
Israel, qui secundum eam quæ in lege est ius-
titiam factus erat inculpatus, ait: Erasmus Tit. 3. 3:*

*enim aliquando & nos, qui ex Israel, increduli,
insipientes. Itaque non solum qui ex Gen-
tibus, insipientes erant, neque soli illi pecca-
tores: quin & nos legem edocti, tales era-
mus ante adventum Christi. Post illa igitur
quæ ad Israel dicta sunt, ad nos qui ex Gen-
tibus sumus, dicitur: Convertimini filii re-
verentes: & sanabo contritiones vestras. Verum
dicet non nemo: Hæc dicta sunt ad Israel,
sed tu trahis ea ad illos qui ex Gentibus
sunt. Volumus ostendere, quomodo non
post multa, sed statim, ubi vult ad Israel di-
cere de conversione, apponat nomen Israel.*

*Consequenter nempe dicitur: Si conversus
fuerit Israel, ait Dominus, ad me convertetur:
& si abstulerit abominationes suas de ore suo, &*

et si abstulerit abominationes suas de ore suo, &

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

** Col. 3. 11. τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον
τοῖς ἔθνεσι. τὸτο ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆ-
μερον ἀναγνώσματ' ὑπογράμμιται, ἐπειδὴ τῆς
περὶ τῶν ἑαυτῶν τοῖς δικαστῶν ὅτι λαλῶν κείνους.
εἰ δὲ ποτε μὴ τὸ πολλὰ ἀρκεῖναι, ὅτι ἡ ἐκείνη,*

ἵδνα ὅς θεὸν ἡμεῖς ὁμολογῶμεν. & τὴν κοι-
 λῶν ὡς οἱ γαστρεμαργοί, * ὃν ὁ θεὸς ἡ κοιλία.
 ἔτὸ δόρυ ἔμενον, ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεο-
 νεσίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. ἔδ' ἄλλο πῖ-
 ὅς θεὸς ἐμὲ καὶ θεοποιεῖ μὲν, ὡς οἱ πολλοὶ θεοποι-
 οῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν * ὁ δὲ πᾶσιν, ὁ δὲ πάντων,
 ὁ ἐν πᾶσι θεὸς ἐστὶ, καὶ ἡγήμεθα τὴν ἀγάπης
 τῆς αὐτοῦ τὸν θεόν· ἡ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς
 πρὸς θεόν. λέγομεν. * ἵδ' ἡμεῖς ἐσόμεθα σοι,
 ὅπ' σὺ κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν. αἶα καὶ ἀγνόντες
 τῶν περὶ ἡμῶν κακῶν, ὅτε μεγάλα μὲν
 ἐνομιζόμεθα καὶ ὑψηλὰ τὰ εἰδωλα περὶ σκευω-
 μῶν, καὶ θαυμάσια ἐνομιζόμεθα διὰ ἐλαττωδύ-
 μων, νῦν δὲ καλῶνόμεθα. ὅτι ἐκείνα πάντα ψευδῆ
 ἢ καὶ ἔδ' ἐν ἐτύχαιον, λέγομεν ὅτι περὶ φρονέ-
 ούτως εἰς ψευδῆ ἦσαν οἱ βενοί. καὶ ἡμεῖς κα-
 τὰ ἡμῶν τῶν περὶ ἡμῶν ὑψηλῶν, καὶ τῶν περὶ
 θαυμασίων, καὶ τὰ χαλὰ ἐν φιλοτεχνῶ-
 μεν, ἐν ἐπιστομῇ τῇ διαφύσει τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι
 βενοῦ καὶ ὁρέων· ἃ τὰ καὶ ἀλιπτόντες, * ἔπον-
 τε· ἵδ' ἡμεῖς ἐσόμεθα σοι, ὅτι σὺ κύριε ὁ
 θεὸς ἡμῶν εἶ, κατηγόρεον αὐτῶν ὡς ψευδῶν,
 καὶ τῶν βενοῦ, καὶ τῶν ὁρέων· τίς ἐν ἡ διαφύσει
 τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι ὁρέων καὶ βενοῦ, ὡς κατεγνω-
 κότες λέγομεν· ὄντως εἰς ψευδῆ ἦσαν οἱ βε-
 νοί, καὶ ἡ δυνάμις τῶν ὁρέων, τὰ λέγομεν ἡ-
 μεῖς κατὰ ἡμῶν τῶν περὶ ἡμῶν τὰ περὶ σκευω-
 μενα ὡς τοῖς ἔθνεσι, τὰ μὲν περὶ σκευω-
 μοί, τὰ * ὅς ἡμεῖς ὁμολογῶμεν γὰρ καὶ τοῖς
 αἰτιῶν περὶ ἡμῶν ἦσαν, καὶ ἀπεδείχθησαν
 ἡρακλῆα περὶ σκευωμῶν ἔχ' ὡς γενημένον
 θεόν, * ἀλλ' ὡς ἀνθρώπων δι' ἀρετῶν εἰς
 θεὸν μεταβεβηκότα· ὅταν δὲ προσκυνοῦσι τὰς
 πατέρας τῶν ὀνομαζομένων παρ' αὐτοῖς,
 οὐκ εἰς προσκύνησιν, ἔχ' ὡς * μετέβηθεν εἰς
 ἀνθρώπων θεὸς, ἀλλ' ὡς ἐκείνοι οἰονταί, θεὸς
 δόχοντες ὄντας. ἔσονται μὲν ἐν * δόχῳ μὲν
 ὡς ἐν θεοῖς νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσι τὰ ὁρέων, καὶ ἡ δυνά-
 μεις τῶν ὁρέων. οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν
 μενέμενοι θεοί, περὶ τῶν ἀνθρώπων γεβόμενοι.
 οἱ εἰσιν οἱ βενοί· ἐγνωκότες ἐν ἀμφοτέρω
 προσκυνέμενα τὰ ἡμάτια, φησὶν· ὄντως εἰς
 ψευδῆ ἦσαν οἱ βενοί, ὅτι ἡ δυνάμις τῶν
 ὁρέων νῦν γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτὰ λα-
 τρεύοντες ὅτι ψευδῆ ἐστὶ ταῦτα· διόπερ' οἶον
 τὰς χερσὶν καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς
 εἶναι θεραπείας, ἔχ' ὁρῶντες διαφορὰν πάσης
 δυνάμεως, ὅτι σημειῶν, καὶ τεράτων ψευδῶν,
 ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς πολλοῖς μὲν, πρὸς πᾶσαν δυνάμιν (ἡ-
 μῶν τεράτων ἀληθείας· ἃ μὲν γὰρ ἐπὶ χερσὶν ἦσαν, ταῦτα αὐτῶν σημεία * ἀληθείας καὶ

A canus: Quia tu Dominus Deus noster es.
 Nullum enim Deum nos confitemur, non
 ventrem sicut gulosi; quorum Deus venter
 est; non argentum, ut amatores pecuniae, &
 avaritiam, quae est idolorum servitus: neque
 aliud quidquam pro Deo habemus, ac dei-
 ficamus, quae plurimi in Deos referunt, sed
 nobis qui super omnes, qui per omnia, qui
 in omnibus Deus est, & coagmentati sumus
 charitate quae est ad Deum; nam dilectio
 agglutinat nos Deo: dicimus: Ecce nos eri-
 mus tui, quia tu Dominus Deus noster. Deinde
 damnantes priora nostra mala, quando ma-
 gna quidem putabamus, & excelsa idola
 adorabamus, & admiranda censebamus
 quibus divinum cultum deferrebamus; nunc
 autem agnovimus quia ista omnia falsa er-
 rant, & nihil fuerunt, dicimus revertentes:
 Verè in mendacium erant colles: & hos co-
 gnoscetes priora excelsa, & priora mirabi-
 lia, si fortassis etiam accuratè indagaveri-
 mus, reperiemus differentiam eorum quae
 in Gentibus sunt collium montiumque;
 quae deferentes & dicentes: Ecce nos erimus
 tui, quia tu Dominus Deus noster es, conde-
 mnant ea tanquam mendacia, cum colles,
 tum montes. Quenam igitur differentia eo-
 rum quae in Gentibus sunt montium & col-
 lium, quos damnantes dicimus: Verè in men-
 dacium erant colles, & fortitudo montium?
 Hoc dicimus nos damnantes priora quae à
 Gentibus adorabantur partim tanquam dii,
 partim ut Heroës: nam & ipsi confitentur
 quibus ante addicti essent, & honorem divi-
 num exhiberent: Herculem adorant non
 tanquam deum natum, sed ut hominem
 propter virtutem in deum mutatum: quan-
 do autem adorant horum patres ab ipsis
 nuncupatos, Deos adorant, non quasi Deos
 ex hominibus translatos, sed, ut ipsi opinan-
 tur, à principio Deos existentibus. Erant ita-
 que primitus quidem Dii putati à Gentibus
 montes, & fortitudo montium: qui verò
 æstimati ab ipsis nunc quidem esse Dii, sed
 prius homines fuerunt, hi sunt colles. Cum
 scirent igitur ambos illos ordines adorari
 ajunt: Verè in mendacium erant colles, & for-
 titudo montium. Nunc enim sibi persua-
 dent qui ista colebant hæc esse mendacia.
 Quamobrem oracula & cultus istos veros
 existimant esse cultus, non cernentes
 differentiam omnis virtutis mendacis
 cum signorum, tum prodigiorum, in om-
 ni deceptione iniquitatis perditis facto-
 rum, relatum ad omnem virtutem signo-
 rum & prodigiorum veritatis. Quae enim
 Christus JESUS faciebat, hæc erant
 signa veritatis; & ante ipsum quidem

quæ fecerat Moyses, virtus erant veritatis: A
quæ verò Ægyptii faciebant, signa erant &
prodigia mendacii: sic etiam quæ post Je-
sum faciebat Simon Magus, ut gentem Sa-
maria deciperet, atque existimarent ipsum
esse virtutem Dei: atque ista erant signa &
prodigia mendacii. Quando igitur ista de-
prehendimus, postquam pernovimus, dici-
mus: *Verè in mendacium erant colles, & forti-
tudo montium.* Deinde quoniam nos, qui
sumus ex Gentibus, scimus delicto Israelis
viam nos cepisse salutis, & illos foras eje-
ctos, donec plenitudo nostra intraret: sci-
mus item, postquam plenitudo Gentium
intraverit, tunc omnem Israel salvum futu-
rum: Idcirco dicimus primum quidem,
verè in mendacium fuisse colles, & monti-
um fortitudinem; secundo autem de Israe-
le, ipsum salvum fore post Gentium pleni-
tudinem: verumtamen per Dominum
Deum nostrum salus Israelis. Cum autem
semel meminerimus Apostolici textus di-
centis, delicto, quo corrui Israel, salutem
ortam Gentibus; & quando plenitudo
Gentium intravit, Israele foris manente, post
ingressum plenitudinis Gentium, omnem
Israel salvatum iri. Agendum, ea quæ ad
hæc loca pertinent, explicemus. Erat Israel
servandus: excidit multus Israel: sed reli-
quæ secundum electionem gratiæ superfu-
erunt: de quibus reliquiis mysticè in Helia
dictum: *Reliqui mihi septem millia virorum,*
qui non curvaverunt genua ante Baal: idque
interpretans de reliquiis hisce Apostolus
ait: *Sic ergo in hoc tempore reliquæ secundum
electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* Itaque Isra-
elis reliquæ servandæ derelicto Israele. Hos
porro duos ordines, si potes, transfer mihi
etiam ad eos qui ex gentibus sunt. Non enim
ait: Quando omnes Gentes servatæ fue-
rint, tunc omnis Israel salvus fiet: sed, Quan-
do plenitudo Gentium intraverit, tunc om-
nis Israel salvus fiet. Non quidem Israel
salvus fiet post omnes Gentes, sed post Gen-
tium plenitudinem. Si quis potest, residuum
(prout reperit Israellem salvum fore post
Gentium plenitudinem) trajiciens oratio-
ne, cogitet omnes aliquando servituros
(juxta illa quæ in Sophonia dicta sunt) Deo
sub jugo uno, & de finibus Æthiopiarum allat-
uras victimas ei: quia, sicut in Psalm. 67. di-
citur, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.*
Et Regibus terræ præcipit sermo dicens:
Cantate Domino, psallite Deo Jacob. Itaque nos
in nobismetipsis pœnitentiam agentes de
mendaciis, quæ putabamus esse vera, di-

αὐτὰς μὲν ἀποιοὶ μωσῆς, δυνάμεις ἰσχυ-
ρὰς. ἀποιοὶ οἱ αἰγυπτίοι, σημεῖα * ἰσχυ-
ρὰ τεύχεα ψεύδους. ἔτι οὖν καὶ ἀποιοὶ σίμων ὁ μα-
γὸς τὸν ἰσραὴλ ὡς μαγὸς, ὥς διόπλαναν τὸ ἔθνος
τῆς σαρμαρείας, καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν ἐναι δυνά-
μει θεῷ. ὁ αὐτὰς ἰσχυρὰς καὶ τεύχεα ψεύδους, ἵνα
ὅταν ἐν κατὰ γνώμην ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατε-
γνωκότες, ὄντως εἰς ψεύδους ἡσθαλοὶ βανοί, καὶ
ἡ δυνάμεις τῶν ὀρέων· εἰτα ἐπεὶ ἡμεῖς οἱ διὰ τῶν
ἐθνῶν ἴσμεν, ὅτι τὰ σωζόμενα πρὸ Ἰσραὴλ ὁδὸν
ἐλάβομεν σωτηρίας, καὶ ἐκείνοι ἐξω ἐστὶν ἐκ-
βέβληται, μέχει τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλ-
θῃ. ἰσχυρὰ οὖν ἐπὶ αὐτὸ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰ-
σέλθῃ, καὶ τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· διὰ
τὸ τὸ φανερὸν περὶ αὐτῶν μὲν τό. ὄντως εἰς ψεύδους
ἡσαν οἱ βανοί, καὶ ἡ δυνάμεις τῶν ὀρέων. ὁ δὲ
τερον οὖν αὐτῶν * Ἰσραὴλ, αὐτὸν σωθῆσθαι οὐκ ἔστι
καὶ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν. πλὴν διὰ κυρίου
θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία Ἰσραὴλ. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ
ἐμνήσθημεν τὴν διόπολιν ῥητὴ λέγοντες, ὅτι τὰ
σωζόμενα, ὅ παρῆσαν ἐν Ἰσραὴλ, ἡ σωτη-
ρία γέγονε τοῖς ἐθνεσιν. καὶ ὅταν τὸ πλήρωμα
τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἐξω μείνουν * Ἰσραὴλ, καὶ
τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, τότε πᾶς
Ἰσραὴλ σωθήσεται· φέρε· τὰ καὶ τὰς τόπας
τῆς ἀναπτύξεως. ἦν Ἰσραὴλ σωζόμενος·
ἐξέπεσαν οἱ πολλοὶ Ἰσραὴλ· ἀλλὰ λείμμα καὶ
ἐκλογὴν χάριτος γέγονε. αὐτὸ δὲ λείμμα-
τος μυστικῶς ἐν ἡλίᾳ λέλεται. κατελείπον
ἐμῶν ἐπὶ καὶ ἰσχυρὰς ἀνδράς, οἱ ἰσχυροὶ ἐκ ἐκεί-
νων γόνου τῆ βαβύλωνος. καὶ ἐμνησθῶν αὐτῶν
λείμματος τῆς ἀποστόλου φησιν. ἀρξάν-
τες ἐν τῇ κατὰ λείμμα κατὰ ἐκλογὴν χάρι-
τος γέγονεν. ὅτι ἦν Ἰσραὴλ λείμμα σω-
ζόμενον κατὰ λείπεται * Ἰσραὴλ. ταῦτα δὲ
δύο τάγματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μετατάξωμεν
καὶ ἐπὶ τὰς διὰ τῶν ἐθνῶν. ἐπεὶ ἔπειτα, ὅταν
πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθή-
σεται. ἀλλ', ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλ-
θῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. * καὶ Ἰσραὴλ
σωθήσεται καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ τὸ
πλήρωμα τῶν ἐθνῶν. εἰ τις δύναται, τὸ λοιπὸν
ὥς περὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ σωζόμενον καὶ τὸ πλῆρω-
μα τῶν ἐθνῶν διαβάς τὸ λόγον, κατὰ νοῦν αὐτῶν
* ὅτι πᾶς πάντες δὲ ἐλπίσκειν. καὶ τὰ ἐν τῇ σω-
τηρίᾳ ἀρμήνευται. τὰ θεῶν ὑποφύγοντα, καὶ οὐκ
περὰ τῶν ἀνθρώπων οἰσέσθαι δύσας αὐτῶν. ὅτι,

ὡς ἐν ἐξ * λέγει· ψαλμῶς, αἰθιοπία προσφθάσθαι χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ· καὶ ταῖς βασι-
λείαις τῆς γῆς προσφθάσθαι ὁ λόγος λέγων. ἀσάτε τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ θεῷ ἰακώβ. ἐκείνους
γομεν ἡμεῖς οἱ διὰ τῶν ἐθνῶν αὐτῶν μετὰ νοῦν ἐπὶ τοῖς ψαλμοῖς, ἀνομιζόμεν

3. Reg. 19.
18.
Rem. 11. 4.
ibid. 5.

Soph. 3. 9.

Psalm. 67.
32.

regit meos sensus, non amplius subsunt A
menti alienæ, vel Pharaoni, vel Nabucho-
donosori, sed bono pastori. *Et confusio con-*
sumpsit labores patrum nostrorum ab adolescen-
tia eorum, oves eorum, & boves eorum. Est in
nobis excolere nos, scilicet bene vel male,
si in agricultore istud male vel bene dicen-
dum sit. Siquidem ergo quis male agrum
suum colat, labor est patrum, consumendus
à confusione ipsorum; si bene excolat,
non est patrum labor; sed labor est eorum
à quibus primogenita offeruntur super al-
tare Dei. *Filios eorum, & filias eorum.* Dicunt B
hi: Quorum eorum? An patrum filii con-
sumuntur à confusione ipsorum, item filiarum?
Sæpe diximus inter animæ fetus cogitation-
es quidem esse filios, opera verò & actus
quæ corpore fiunt, esse filias. Cum igitur
sint quædam cogitationes pravæ (quales hi
qui ex Gentibus erant, excogitabant) sint
item opera prava, propter hoc filii & filiarum
consumuntur ab auctoribus suis, cum con-
fusio ipsis ingenerata fuerit deis quæ pec-
caverant. Absit autem à nobis ut faciamus
filios & filias quæ consumi debeant à con-
fusione. Post hæc illi qui confessi sunt ajunt
istud: *Dormivimus in confusione nostrâ, &*
postea subdunt: Et cooperuit nos ignomi-
nia nostrâ. Sæpe nobis sermo fuit de vela-
mine, quod incumbit super faciem eorum
qui non convertuntur ad Dominum. Idcirco
velamen, si legatur Moyses, peccator
non intelligit ipsum; quia velamen cordi
ipsius impositum est. Quamobrem vela-
men, si legatur Vetus Testamentum, non in-
telliges cum audieris. Propterea velamen
quoque Evangelium iis quæ pereunt est ab-
conditum. Dicebamus itaque de velami-
ne, confusionem esse velamen. In quantum
enim habemus opera confusionis, manife-
stum est nos habere velamen, juxta quod
dictum est alicubi in 43 Psalmo; *Et confusio*
faciei meæ operuit me. Adjecerim ego illum,
qui non habet opera confusionis, non ha-
bere velamen; cujusmodi erat Paulus di-
cens; *Nos autem omnes revelatâ facie gloriam*
Dominî speculamur. Paulus itaque revelatam
habet faciem: non enim habet opera con-
fusionis. Quemadmodum igitur ibi, *Con-*
fusio faciei meæ operuit me, dictum in Psal-
mo quadagesimo tertio; eodem modo di-
ctum est hic, *cooperuit nos ignominia nostrâ.*
In quantum ignominia opera operamur,
velamen habemus super cor nostrum posi-
tum: si volumus velamen ignominia deponere,
ad honoris opera graflemur, & cogitemus

1er. 3. 25.

Ps. 43. 16.

2. Cor. 3.

18.

περὶ τὸν καλὸν ποιῶντα καὶ αἰσχρῶν * συν-
κατηνάλωσε τὰς μοχλὰς τῶν πατέρων ἡμῶν
ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρὸς αὐτῶν, καὶ
τὰς βλάβας αὐτῶν ἐστὶν ἐν ἡμῖν γεωργῶν ἡμᾶς,
* ἢ τοὺς καλῶς ἢ κακῶς, ἀγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς
ἐπὶ τῷ γεωργῶντι * ἢ καλῶς. εἰ μὲν * ἐν τῷ
κακῶς γεωργῶντι, μοχλῶς ἐστὶ τῶν πατέρων, κα-
ταναλισκόμεν * ἀπὸ τῆς αἰσχυνῆς αὐτῶν. εἰ δὲ
καλῶς γεωργῶν, οὐκ ἐστὶ τῶν πατέρων μοχλῶς.
ἀλλὰ μοχλῶς ἐστὶν ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ κατανα-
λίσκειν ἐπὶ τῷ θυσιάζοντι * θεῷ. τὰς ὑβρισ-
τῶν, καὶ τοὺς θυγατέρας αὐτῶν. λέγουν οἱ
πῶν αὐτῶν; * ἢ τῶν πατέρων υἱοὶ καταναλίσκονται
ἀπὸ τῆς αἰσχυνῆς αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες, πολ-
λὰς εἰπομένης τῆς ψυχῆς ἡννήματα ὡς τῶν
ματῶν μὲν εἰσὶν υἱοὶ, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αὐ-
τῶν * σώματα * θυγατέρες. ἐπεὶ ἐν ἐστὶ πᾶσι
νοήματα μοχθηρὰ. ὅποια ἐνοήσαν οἱ ἀπὸ τῆς
ἐξουσίας. ἐστὶ καὶ ἔργα μοχθηρὰ. διὰ τὴν οὖν
καὶ θυγατέρας καταναλίσκοντες. ἀπὸ τῆς πεπονη-
των, ἐκ τῆς αἰσχυνῆς αὐτοῖς ἐγέννηται. οὗτοι τῶν ἡμαρ-
τημάτων ἡμᾶς ὅτι ἀπειροπαιεῖται ὑβρις καὶ θυγα-
τέρας δεομένης καταναλίσκειν τὴν ἀπὸ τῆς αἰσχυνῆς
μὲν ταῦτα λέγουν οἱ οὐκ ἐξομολογούμενοι τὰ
ἐκ κοινήτης ἐν τῇ αἰσχυνῇ ἡμῶν. καὶ μὲν τὸ
φασί. καὶ * ἐπεκαλύφθη ἡμᾶς ἡ ἀτιμία
ἡμῶν. οὗτοι δὲ καλύμματα πολλὰς ἡμῶν
εἰσὶν, ὅτι ἀπικειμένης τῇ περὶ τῶν μηδὲν
δυσχερῶν τῶν κυρίων. διὰ καλύμμα, ἐκ
ἀναγνώσκοντες μωσῆς, ὁ ἀμαρτωλὸς ἐνοεῖται
τὸν. * καλύμμα γὰρ τὴν κατὰ τὸν αὐτὸν κα-
ταναλίσκειν, διὰ καλύμμα, ἐκ ἀναγνώσκοντες ἡπα-
λαμὰ διαθήκη, * ἐστὶν ὁ αἰσχρῶν διὰ κα-
λύμμα καὶ τὸ διαθήκη τοῖς ἀπολλυμένοις
ἐστὶν κακαλυμμένοι. ἐλέγχοντες τοῖς καλῶς
καλύμματα, ὅτι ἡ αἰσχρὴ ἐστὶ τὸ καλύμμα.
ὅσον γὰρ ἔχοντες τὰ ἔργα τῆς αἰσχυνῆς, διὰ ὅτι
ἐχοντες τὸ καλύμμα, καὶ τὸ ἐλεγχοντες πρὸς
μὲν γὰρ ψαλμῶ. καὶ ἡ αἰσχρὴ ἐστὶ περὶ τῶν
ἐκαλύψεν με παρεθελῶν, ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχ-
ρὴς ἔργα, ἐκ ἐκ καλύμμα ὅποιον. ὡς ὁ πᾶν-
τος λέγων ἡμᾶς ὅτι πάντες ἀνακαλυμμένοι
περὶ τῶν τῶν δόξαν κυρίου κατὰ τὴν ἐξουσίαν
πᾶντος ἐν ἀνακαλυμμένοις ἐκ τῶν περὶ τῶν
πον. ἐκ τῶν αἰσχρῶν ἐργα. ὡς ἐν ἐκείνῃ ἡ αἰσχρὴ
ἐστὶν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. ὅσον ἀτιμίας ἔργα ἔργα
ζόμεθα, καλύμμα ἔχοντες ἐπὶ τὴν κατὰ τὴν
ἡμῶν κείμενον. εἰ δὲ ἐλέγχοντες τὸ καλύμμα
τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποβλεπόμεν, οὗτοι
τὰ

λέν τὰ βδελύγματα τῶν εἰδωλῶν ἡμῶν ἐξ ἡς
 ἐστὶ καὶ τὸ. ὁπότε προσώπῃς με βδελυθήσῃ.
 βδελυγὲν ἔστω ποίησά μου, ἐχ' ἀπλῶς, ἵνα
 βδελυθῶμαι. τάχα γὰρ ἐστὶν βδελυγία γνω-
 μῆς, οὗκ ὁπότε προσώπῃς τὴν θεὸν. οἱ γοῦν οὗτοι
 ἐπισημῶντες φροῦντο, περὶ τῶν βδελυγῶν δὲ φ-
 εῖδαν, οὗκ ὁπότε προσώπῃς τὴν θεὸν βδελυγῶνται.
 * τῷ αἰ
 ὅσοι ὁ μετ' ἐπισήμης βδελυγῶνται, * τῷ αἰ
 βλέπουν, καὶ ἀναζωγραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ πρῶ-
 στωπον τῆς θεῆς, γνωρίζουν ὅτι τὰς ποιεῖντας
 τὰ κακά, ὅτι ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημό-
 σμων αὐτῶν, ἐτοίμοι εἰσιν ὁπότε προσώπῃς τὴν θεὸν
 βδελυγῶνται. ἐάν περὶ τῶν βδελυγμάτων
 αὐτῶν ὁπότε τὸ εἶδός τοι αὐτῶν, καὶ ὁπότε τὸ πρῶ-
 στωπῇ με βδελυθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ κύριον ἐν
 ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρείσσῃ, καὶ ἐν δικαιοσυνῇ. * ἰδω-
 μεν ἡμεῖς, ἑαυτὰς οὐκ ὀμνούντες, πᾶσα τέρπον
 οὗκ ἐν κρείσσῃ ὀμνύμεν, ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε γῆ-
 ρησὶν τὰς οὐκ ἐθέλει μάλλον ἢ κρείσσῃ. συνερ-
 παζόμεθα γοῦν, καὶ τὸτο ἐλγῶν ὁ λό-
 γος τοῦ κυρίου. καὶ ἐάν ὁμολογήσῃ κύριον ἐν ἀλη-
 θεῖᾳ, καὶ ἐν κρείσσῃ, καὶ ἐν δικαιοσυνῇ. * οἷδαμεν
 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημεῖον ὡς τὸ κύριον πρὸς
 τὰς μαθητάς. * ἐγὼ γὰρ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμολοῖν
 ὅλως. ἰδόμεν ὅτι καὶ τὸτο τὸ ῥητόν. καὶ ἐάν
 διδῶ θεός, συνεξεταδῆσεται τὰ ἀμφοτέρω.
 τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμολοῖν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν
 κρείσσῃ, καὶ ἐν δικαιοσυνῇ, ἵνα μὴ τὸτο προκόψας
 περὶ αὐτοῦ γῆται τὴν μὴ ὀμνύειν ὅλως. ἀλλ'
 ἐρησὶν, καὶ μὴ δέομενον μαρτύρων τὴν εἶναι
 καὶ ἐν κρείσσῃ. * ἐν κρείσσῃ δέομενον μαρτύρων τὴν εἶναι
 αὐτὸ ἀληθὲς. καὶ ὁμολογήσῃ ἐν, (ὅτι κύριον ἐν
 ἀληθείᾳ. ἐν τῷ ὀμνύντι πρῶτον ζητῶ τὸ, μὴ
 ψευδῆσθαι, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς, ἵνα μὴ ἀληθείας
 ὁμολογήσῃ. ἡμεῖς ὅτι τὰ λανθάνοντες ποιεῖμεν. ἀλλ'
 ἐστὶ μὴ ἀληθείας, ἐδὲ καλῶς ὀρκίζεσθαι. * γίνεται,
 καὶ ἀλλ' ἐν κρείσσῃ. δεδύδω * ὅτι ἐδὲ ὀμνύει ἐν κρείσσῃ,
 καὶ ἐν κρείσσῃ δέον ἀπολαμβάνειν εἰς τὸν τοῖστον * ὅρκον
 τὸν θεὸν τὸν ὅτι πάντος καὶ τὸν χεῖρον αὐτῶν ὅτι τό-
 δε τὸ πᾶν. καὶ πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πᾶν. καὶ
 ἵνα τὰ γονάτω καὶ ὁμολογήσῃ, ὥστε ἡ ἀπίσαν
 ἡμῶν ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις μεθερπύων
 ἔστω ποίησαι ποτε; εἰ ὅς ἐτυχεν εἰ ἔτως
 ὀμνύομεν ἀμάρτομα ἂν; ἐάν ἐν ὁμολογήσῃ κύ-
 ριον, μὴ ἀληθείας, καὶ ἐν κρείσσῃ, μὴ ἀκρίτως, καὶ ἐν
 δικαιοσυνῇ, μὴ ἀδίκως. καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ἐν
 αὐτῷ ἔθνη. ἠνώσεν ἀμφοτέρω, τὰς δὲ τῶν ἔθνων καὶ τὸν Ἰσραὴλ. εἶπε καὶ τῶν ἔθνων, εἶπε καὶ
 καὶ τῶν Ἰσραὴλ. ἐπιφέρει. καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἔθνη. καὶ ἐν αὐτῷ ἀνέστησαν τὰ θεῶ ἐν ἱε-
 ρουσαλὴμ. ὅτι τὰδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσι ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλὴμ. εἰρήνη

sunt. Quale autem est primum? Auferre
 abominaciones de ore nostro. Cui adharet
 etiam illud: *A facie meare veritus fuerit*. Al-
 teum est, ut hoc faciamus non simplici ra-
 tione, ut revereamur quomodo locunque:
 quoniam nimirum est quædam reverentia
 quæ oriatur, sed non a facie Dei. Qui igitur
 non scitè timent, sed præseferunt timo-
 rem, non a facie Dei reverentur: qui autem
 cum scientia reverentur, eò quod semper
 intueantur, & in semetipsis ad vivum expri-
 mant faciem Dei, quæ est *super facientes* *psal. 33. 17*
mala, ut perdat de terra memoriam illorum,
 hi sunt qui a facie Dei reverentur. *Si abstulerit*
abominaciones suas de ore suo, & a facie
meare veritus fuerit, & juraverit, Vivit Do-
minus, in veritate, & in iudicio, & in iusti-
tia. Nos ipsi nos inspiciamus qui juramus,
 quoniam modo non in iudicio juremus, sed
 sine iudicio, ita ut iuramenta nostra consue-
 tudine potius quam iudicio fiant. Perstrin-
 gimus itaque, & id ipsum reprehendens ser-
 mo ait: *Et si juraverit, Vivit Dominus, in*
veritate, & in iudicio, & in iustitia. Scimus
 in Evangelio dictum a Domino ad discipu-
 los: *Ego autem dico vobis, Non jurare omni-*
no. Quin & hoc dictum videamus; *Et si*
dederit Deus, connumerabuntur utraque.
 Fortassis enim primum oportet jurare in
 veritate, & in iudicio, & in iustitia; ut post-
 eaquam profecerit quis, dignus fiat non
 jurare omnino: sed habeat *ita*, non egens
 testibus ut sit ita; & habeat *non*, minime in-
 digens testibus ut sit ipsum verè non. *Et ju-*
raverit igitur, Vivit Dominus, in veritate.
 In Jurante primum requiro, ne fallum, sed
 verum, ut cum veritate juret: nos autem
 miseri etiam pejeramus. Sed esto cum
 veritate, nec dum rectè iuramentum fit, ver-
 um in iudicio. Detur autem, ut consue-
 tudine jurem in iudicio, utrum debeat in
 istiusmodi iuramento assumere Deum uni-
 versū & Christum ejus ad hocce negotium?
 Cujusmodi sit oportet negotium ut genua
 flectam & jurem? ad quam fidem sermoni
 meo in aliquibus derogatam relatiendam
 hoc facere possim aliquando? Si autem
 prout occurrit, sic jurem, peccabone?
 Si igitur *juraverit, Vivit Dominus, cum*
veritate, & in iudicio, non indifferenter,
 & in iustitia, non injustè; & *benedicent in*
eo Gentes. Conjunxit utraque, illos ex
 Gentibus & Israël: pronuntiavit de
 Gentibus, pronuntiavit etiam de Israël.
 Subjungit: *Et benedicent in eo Gentes;*
 & in eo laudem dicent Deo in Ierusalem.
Hæc enim dicit Dominus viris Iuda, & habi-
tantibus Ierusalem. Allocutus est illos ex

se: exiit de loco suo, ut ponat terram tuam in A
solitudinem. Vult invadere terram tuam, de
qua breviter dicebamus: unumquemque
nostrum vult depascere. Venit itaque ut ponat
terram tuam in solitudinem, ut conculcet
semina leo, ut faciat terram tuam soli-
tudinem: Et civitates tuae destruentur, eo quod
non habitentur: super his: accingite vos ciliciis.
Cum igitur ascenderit leo, & minetur tibi
leo, & velit abolere terram tuam, accinge-
re cilicio, plora & dole, per preces Deum
invoca, ut leonem hunc exterminet à te, &
non incidat in os ejus. Quemadmodum enim
cum extrahit pastor de ore leonis duo
crura, vel anam auriculæ, ita hic leo querit
auribus te arripere, ut per gulositatem tuam
sermone falsos tibi obijciens avertat te à
veritate; vult rapere à veritate pedes tuos
ac devorare. Verum tu accinge te cilicio, &
plange, & plora, & ulula videns hostem im-
minentem, ut avertatur furor Domini à te,
& averso furore, in securitate constitutus,
leone non amplius te invadente, quod in ci-
vitate muratam ingressus sis, glorificare
possis liberantem te Deum in Christo Jesu:
cui est honor & imperium in sæcula sæculo-
rum, Amen:

φαγεῖν. ἀλλὰ σὺ πείζωσαι σάκκους, καὶ κόπῃς, καὶ κλαῖς, καὶ * ἀλάλασε βλέπων τὸν πο-
λέμιον * τὸν ἐνεγκότα, ἵνα δῶσται σοὶ θυμὸς ὀργῆς κυρίου δὲ σε, καὶ δῶσται σοὶ θυμὸς.
διωθῆς ἐν ἀμεινίᾳ γρόμῳ, μηκέτι δὲ λείοντος * ὑποσχεόμενος σοι, πᾶς
σε εἰσελθὺν ἐν αὐτῇ εἰς τὴν τειχίαν πόλιν, δοξάζειν τὸν ῥομφαίον σε θεὸν ἐν χερσὶ ἡμῶν
ἐστὶν ἡ δόξα ἐκράτῃ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

HOMILIA VI.

OMILIA 5.

in istud:

Εἰς τό.

Jerem. 4, 7.

Domine, oculi tui ad fidem,
& cetera.Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σε εἰς πᾶν.
καὶ τὰ ἑξῆς.

Interprete BALTHAZARE CORDERIO.

Domine, inquit, oculi tui ad fidem. Sicut
oculi erant super justos (nam ab ini-
quis avertit eos;) sic oculi erant ad fidem:
ab infidelitate enim avertit illos. Quam-
obrem pulchrè dictum ab intelligente quid
2. Cor. 13, 13.
Quoniam sermonem sapientem si audierit
intelligens, laudabit illum, & ad eum adji-
ciet. Vide, quanta possint effici ab isto: Do-
mine oculi tui ad fidem. Paulus ait: Nunc au-
tem manent fides, spes, charitas, tria hæc: ma-
ior autem horum est charitas. Sicut oculi Do-
mini ad fidem, oculi Domini ad spem, oculi

Κύριε, φησιν, οἱ ὀφθαλμοί σε εἰς πᾶν. ὡς
οἱ ὀφθαλμοί * ἡμεῖς ἐπὶ δικαίους. δὲ πᾶς
ἀδίκων δῶσται αὐτοῖς. ἕως οἱ ὀφθαλμοί
* ἡμεῖς εἰς πᾶν. δὲ πᾶς ἀπίστας δῶσται αὐ-
τοῖς. διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοῦντος * πᾶς
γὰρ ἐν τῇ οὐχὶ τό. κύριε οἱ ὀφθαλμοί σε εἰς
πᾶν. ἐπεὶ λόγον σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ὁ πᾶς
μὴ ἀνέσθαι αὐτόν, καὶ ἐπὶ αὐτὸν ὁρᾷται
ὅσα πόσα εἰς ποιῆσαι δὲ πᾶς. κύριε οἱ ὀφ-
θαλμοί σε εἰς πᾶν. φησὶν ὁ παῦλος. νυνὶ
μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη. καὶ
ζωνεῖ τὰ τρία ἡ ἀγάπη. ὡς ὀφθαλμοί κυρίου εἰς πᾶν, ὀφθαλμοί κυρίου εἰς ἐλπίδα,
ὀφθαλ-